

ект «Independent Life – зусилля обмежених в русі за змістовне і повноцінне життя». – Режим доступу: <http://www.independent-life.edukit.zt.ua/news/id/73/vn/%D0%86%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4-6-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B5%D0%B9-%D0%B7-%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8E/>.

6. Карта доступності міста Бердичева. [Електронний ресурс] / Проект «Independent Life – зусилля обмежених в русі за змістовне і повноцінне життя». – Режим доступу: http://www.independent-life.edukit.zt.ua/karta_dostupnosti_mista_berdichiva/

7. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. № 995_g71 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/995_g71.

8. Макарова О.В. Соціальне відторгнення в Україні: специфіка проявів та методологія оцінювання /

О. В. Макарова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 1. – С. 57-68.

9. Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для громадських організацій людей з інвалідністю. Упорядники: Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Сухініна І.М., Флетчер А. – К: Ленвіт: 2015. – 96 с.

10. Сайт «Свободное пространство» – інтерактивна карта доступності Києва для людей с обмеженими возможностями – авторы проекта. [Електронний ресурс] / Український кризовий медіа-центр. – 23 лютого 2016 р. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ru/40470-viinij-prostir>

11. Соціальний захист населення України 2015: Статистичний збірник / відп. за вип. О.О. Кармазіна; Державна служба статистики України. – К., 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/10/zb_sirj_2015_pdf.zip.

12. Wheelmap.org . Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://wheelmap.org/map/#/?categories=money_post.government.food.health.sport.tourism.accommodation.public_transfer&zoom=14.

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ГЕНЕЗИС МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ

THE SOCIAL POLICY REALIZATION: GENESIS OF METHODOLOGICAL APPROACHES

Стаття присвячена дослідженню методичних підходів щодо здійснення державної соціальної політики у їх генезисі. Зокрема, охарактеризовано законодавство перших державних утворень стосовно ведення соціальної політики. Розглянуто погляди соціалістів-утопістів на ідеальну державу. Досліджено наукові погляди на соціальну політику держави, починаючи з періоду класичної політико-економічної думки і до сьогодні. На основі проведеного дослідження визначені основні завдання соціальної політики держави на сучасному етапі.

Ключові слова: соціальна політика, держава, методичні підходи, генезис.

Статья посвящена исследованию методических подходов относительно ведения государственной социальной политики в их генезисе. В частности, охарактеризовано законодательство первых государственных образований о ведении социальной политики. Рассмотрены подходы социали-

стов-утопистов на идеальное государство. Исследованы научные взгляды на социальную политику государства, начиная с периода классической политико-экономической мысли и до сегодня. На основании проведенного исследования определены основные задачи социальной политики государства на современном этапе.

Ключевые слова: социальная политика, государство, методические подходы, генезис.

The article deals with investigation methodological approaches for the government social policy implementation in their genesis. In particular, characterized the first state formations legislation regards to social policy. Considered the utopian socialists looks in ideal state. Studied scientific views on social policy, beginning with the classic political and economic thought until now. Based on the research results defined the main tasks of social policy nowadays.

Key words: social policy, state, methodical approaches, genesis.

УДК 364.1 : 330.8

Кудлаєнко С.В.

к.е.н., здобувач
Хмельницький національний
університет

Постановка проблеми. Протягом останніх років події у світі переконливо доводять важливість проведення ефективної державної соціальної політики. Особливо важливим дане питання постає в контексті вітчизняних реалій, адже саме ускладнення у вирішенні соціально-економічних проблем в першу чергу призвели до невдоволення

значної частини населення України, яке вилилося у формі різноманітних протестних і антидержавних рухів. Якщо ж врахувати те, що вітчизняна соціальна політика була далекою від досконалості протягом усього періоду існування держави Україна, то можливо відзначити наявність невірної або неповного розуміння суті соціальної політики

на державному рівні. Це, зокрема, призвело до формування неефективних засад реалізації соціальної функції держави. З огляду на вищезазначене, нової актуальності на сьогодні набувають питання дослідження понятійно-категоріального апарату державної соціальної політики і в тому числі її сутності у їх еволюційному розвитку, що дозволить сформулювати адекватні сучасним реаліям стратегічні засади формування та реалізації соціальної політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом значна кількість науковців присвячує свої праці питанням формування та реалізації державної соціальної політики в тому числі й вивченню генезису наукових теорій з означеного питання. Серед них варто виокремити роботи Ф. Бінштока, В. Глухова, Ч. Мюррея, В. Окрепилова, Т. Сидориної тощо.

Постановка завдання. Метою дослідження є характеристика наукових поглядів з приводу формування та реалізації державної соціальної політики у їх генезисі.

Виклад основного матеріалу дослідження. З давніх-давен, тобто фактично з моменту виникнення перших суспільних об'єднань людей, почали підійматися і питання ефективного і справедливого розподілу матеріальних і нематеріальних благ, захисту всіх членів такого об'єднання тощо. Зі зростанням чисельності населення Землі, формуванням певних територіальних суспільних утворень, а згодом і держав, набували розвитку і погляди щодо основ державного управління задля забезпечення стабільності суспільних відносин, справедливого суспільного життя.

Одні із перших засад соціальної політики держави зафіксовані у Кодексі законів царя Хаммурапі [1], головною метою якого визначається «встановлення загальної справедливості». Зокрема, даними законами встановлювалися основні види соціального захисту населення країни:

- гарантування прав власності на майно (в тому числі на рабів);
- наділення військовозобов'язаних полем, садом і домом, які, однак, могли передаватися лише наступному військовозобов'язаному з родини;
- викуп військових із полону за кошти територіальних храмів або царського двору у разі, якщо у родини необхідних коштів не буде;
- відшкодування збитків від пожежі, викрадення або вбивства родинам за рахунок коштів храмів (общини) у разі невстановлення винних осіб.

Інший набір засобів соціальної політики спостерігається у Спарті часів правління царя Лікурга (VIII ст. до н.е.) [2]. Зокрема, царем для викоринення бідності та соціальної нерівності був проведений переділ землі та особистої власності, виведені з обігу реальні гроші та запроваджені постанови, спрямовані проти розкоші.

Політико-економічний трактат Стародавньої Індії Артхашастра [3] (IV ст. до н.е.) також містить цілий ряд заходів соціальної політики держави, серед яких, зокрема, наступні:

- встановлення фіксованого рівня оплати праці для кожного заняття;
- підтримка малолітніх, людей похилого віку та хворих;
- забезпечення сімей працівників, які загинули під час виконання роботи;
- відсутність оподаткування майна вчених.

Пам'ятка давньоіндійської літератури II ст. до н.е. Закони Ману [4] також містить окремі положення тогочасної соціальної політики. Зокрема, йдеться про те, що слід охороняти майно дітей (спадок), встановлювати опіку для бездітних жінок, вдів та хворих.

Звісно, помилково буде стверджувати, що вже в стародавні часи існувала або ж застосовувалася на державному рівні соціальна політика в сучасному її розумінні, однак історія доводить, що окремі положення сучасної соціальної політики дійшли до нас ще від часів виникнення перших суспільних утворень. На етапі зародження всі держави проходили загальну школу виживання, пошуку рішень, перемог і поразок у битві з природними катаклізмами, війнами, народними заколотами – всім тим, що загострювало соціальні проблеми і вимагало від правителів прийняття тих чи інших заходів задля збереження соціальної стабільності [5, с. 32].

Виникнення держав у свою чергу стимулювало зародження основ науки державного управління. Таким чином виникали різноманітні наукові напрями в поясненні необхідності та визначенні напрямів державного регулювання соціальних питань. Одними з перших розгляд питання вирішення соціальних проблем на державному рівні започаткували філософи – Платон, Аристотель, Ксенофонт, Цицерон тощо. Їх цікавило переважно питання влаштування справедливого державного устрою, тобто формування моделі ідеальної держави.

У Середньовіччі дослідниками соціальної проблематики на рівні держави приділялася увага переважно задля того, аби примирити населення з існуючими державними порядками посередництвом «Божественної волі». При цьому наголошувалося на тому, що вирішення соціальних проблем і бід всередині суспільства лежить на самих його членах, тобто всіляко заохочувалась приватна благодійність, милосердя тощо.

У подальшому розвиток соціально-політичної тематики почав проходити у зовсім іншому ключі – виникненні «соціальних утопій». Таким чином відбулася фактично зміна методичного підходу щодо управління державою у науковому мисленні – перехід від думки про те, що добробут кожного

залежить від його власних зусиль та від милосердя ближніх, до думки, що добробут населення має забезпечуватися державою. Зокрема, Т. Мор в своїй «Утопії» [2] доходить висновку, що саме держава повинна опікуватися власними громадянами в усіх сферах суспільного життя, забезпечуючи їх добробут, що і є метою існування держави.

Томазо Кампанелла у праці «Місто сонця» [2] ще більше розвинув ідеї соціальної утопії, оскільки головною ідеєю його ідеальної держави є абсолютно однакові умови для всіх, тобто відсутність розподілу на багатих і бідних.

Ідеї представників утопічного соціалізму хоча і не зазнали практичного застосування в силу неможливості втілення їх у життя, проте містили значну кількість заходів та методів соціальної політики, які в подальшому дали поштовх розвитку різних наукових теорій та програм реалізації соціальних функцій держави.

На початку Нового часу, у зв'язку з розвитком теорії «природного права» дослідження соціальних функцій держави отримало новий виток. При цьому сформувалися два основних концептуальних підходи до вирішення вказаного питання. Відповідно до першого підходу вважалося, що державі цілком достатньо забезпечити громадянам гарантування приватної власності і свободу конкуренції в рамках її соціальної діяльності. Як стверджували представники даного наукового напрямку, вказаних заходів буде цілком достатньо задля досягнення благополуччя суспільства.

Саме на основі вказаного підходу у класичній політико-економічній думці сформувалася «ринкова» концепція соціальної діяльності держави, згідно із якою головне завдання держави полягало у забезпеченні свободи конкуренції та свободи для укладання взаємовигідних угод. «Нерівність у доходах, що виникає як результат функціонування конкурентного ринку, розглядалась класиками, як цілком справедлива, оскільки такий розподіл є винагородою тих, хто працює краще і більш вмілий» [6].

Що ж стосується другого підходу, орієнтованого на розгляд соціальної функції держави як засобу забезпечення благополуччя кожного індивіда, то на його основі наприкінці XIX ст. сформувалася теорія «економіки благополуччя» та була обґрунтована необхідність розгорнутої соціальної політики держави. Так науковці дійшли висновку щодо необхідності посилення соціальних функцій держави. При цьому основними напрямками соціальної політики держави визначались наступні:

1. Регулювання розподілу економічних ресурсів для забезпечення виробництва і задоволення потреб суспільства у колективних благах.

2. Регулювання негативних побічних ефектів господарської діяльності, що зачіпають інтереси других осіб.

3. Перерозподіл доходів від багатих до бідних посередництвом системи прогресивного оподаткування [7].

Розроблені науковцями XIX ст. теорії, на практиці фактично вперше знайшли своє втілення в соціальній політиці Германії. Так «Велика Хартія» соціальної політики в Германії проголосила, що зцілення від соціальних недуг полягає в підвищенні благополуччя працівників, а її наслідком став закон про страхування робітників від нещасних випадків [8].

У подальшому особливий комплекс правових норм Германії, що отримав назву «Соціальне законодавство» [9], містив такі нововведення: страхування промислових робітників на випадок хвороби, страхування від нещасних випадків на виробництві, соціальні виплати інвалідам і людям похилого віку, окремі обмеження дитячої праці, введення інституту фабричних інспекторів.

Вже в XX ст. розвиток державного управління, особливо в країнах Заходу, проходив під домінуючим впливом активної соціальної політики держави, спрямованої на згладжування гострих проблем соціального страхування та підвищення благополуччя широких верств населення. Зокрема, у 60-х рр. XX ст. сформувалося чітке розуміння необхідності подальшого посилення державної ролі в управлінні соціальними процесами, на фоні чого активно стали розроблятися державні програми з боротьби із безробіттям та бідністю.

Держави, що засвоїли нові умови життя у боротьбі за самозбереження, приходять до політики підвищення народної культури. Перш за все такі держави ставлять своїм завданням народну освіту. Вони поспішають сприяти економічній діяльності приватних господарств організацією кредиту, страхування, покращенням шляхів сполучення, пошуком нових ринків, влаштуванням зразкових господарств тощо. З іншого боку вони намагаються розвинути в громадянах вільну ініціативу, котра давала б можливість найкращого використання цих умов [10].

У цей же час в США виникає соціологічна теорія якості життя. У даній концепції якість життя розглядається як комплекс певних показників (соціальних індикаторів), що відображають стан суспільства з погляду різноманітних сфер: функціональної, фізіологічної, психологічної, соціальної, духовної, сексуальної тощо.

Вже у 80-х рр. тенденція в державному управлінні змінилася на абсолютно протилежну – пропагувалося обмеження впливу держави на процес відтворення, зниження частки витрат на вирішення соціальних проблем, часткове переведення функцій соціального захисту на регіональні органи управління.

У кінці XX ст. в умовах глибоких економічних перетворень, пов'язаних з інформаційною рево-

люцією, уряди багатьох країн стали орієнтуватися на соціальну політику, що допускає посилення соціальної нерівності, а разом з тим і соціальної нестабільності [11]. Відповідно до вказаного методичного підходу державою в рамках здійснюваної соціальної політики забезпечувався нагляд і контроль рівня благополуччя різних прошарків суспільства та підтримання мінімально допустимого життєвого стандарту у соціально вразливих груп населення.

Принципова перебудова державної політики у сфері соціальної політики вперше відбулася у 1980-х рр. в Японії. Зокрема, концепція «громадянського благополуччя» була замінена концепцією «суспільного благополуччя». Основними елементами нового підходу до формування і реалізації соціальної політики держави стали:

- свобода індивідуумів;
- створення суспільства багатих, стабільних та вільних індивідуумів;
- гарантія мінімального доходу, що не ослаблює стимулюючі мотиви до високоякісної праці;
- забезпечення рівних можливостей;
- динамічний розвиток нації [12, с. 15].

Вивчаючи японський досвід, провідні науковці світу все більше почали схилитися до думки, що держава в першу чергу повинна не заважати індивідам самостійно реалізовувати свої потенційні можливості. «Завдання держави полягає не стільки в тому, щоб допомагати нужденним на основі скорочення нерівності в розподілі доходів, скільки в тому, щоб максимізувати здібності людини до самозабезпечення і створювати сприятливі умови для самостійної поведінки людей – добровільних дій з досягнення взаємної вигоди» [13].

У ХХІ ст. було досягнуто розуміння пріоритету умов життя, необхідності вироблення життєвих стандартів; формування соціально-економічних програм. Так на Флорентійському саміті соціал-демократів у 2000 р. були запропоновані наступні принципи функціонування соціальної держави:

- втручання держави в економіку з використанням опосередкованих методів;
- забезпечення рівних стартових можливостей громадянам в економічній діяльності;
- забезпечення повної зайнятості;
- максимальна включеність громадян в блок суспільства і держави;
- заохочення і регулювання міжнародної мобільності робочої сили;
- збереження природи посередництвом органічного синтезу економічної і екологічної політики;
- гармонійне поєднання економічної ефективності і соціальної справедливості [12, с. 37].

Абсолютним пріоритетом державної діяльності стали реформи секторів, пов'язаних з розвитком людського потенціалу, перш за все освіти і охо-

рони здоров'я – в цьому полягає очевидна вимога постіндустріальної епохи.

Нова модель соціальної політики втілюється у відносному зменшенні ролі загальнонаціональних соціальних служб і перерозподілі соціальних функцій держави на локальний рівень. Поряд з цим заохочується розвиток недержавних форм соціального страхування, приватизація у сфері освіти і охорони здоров'я, а також приватна і суспільна благодійність [11].

У цілому, узагальнюючи сформовані теоретичні погляди, можемо відзначити, що серед основних завдань соціальної держави на сучасному етапі науковцями виділяються наступні:

- підвищення рівня благополуччя населення;
- допомога кожному індивіду в бідності;
- забезпечення мінімального гідного існування;
- часткова компенсація відмінностей у рівні благополуччя малозабезпеченим групам населення;
- соціальний захист громадян перед ризиком життєвих ситуацій;
- забезпечення рівності у правах групам населення і окремим громадянам.

Варто відзначити, що на сьогодні конкретний зміст і спрямованість соціальної політики держави багато в чому залежать не стільки від об'єктивних історичних умов, скільки від цінностей та етичних уявлень соціально-політичних угруповань, які перебувають при владі, що особливо чітко виявляється в суспільствах, які лише знаходяться на шляху до високого рівня розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Огляд історичних тенденцій у реалізації соціальної політики держави дозволяє зробити висновок, що не існує загальної закономірності розвитку даного процесу. Соціальні заходи, а відтак і соціальна політика, відрізняються не лише в окремих державах, але й у кожній конкретній державі у різні періоди її історії. Багато в чому така ситуація зумовлена переважаючими поглядами, нормативними установками правлячих кіл і, звісно, рівнем розвитку самого соціуму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сборник Законов царя Хаммурапи // Источники права. Вып. 1. – Тольятти : Акцент, 1996. – 56 с.
2. Социальные утопии. Ликург. Плутарх. Платон. Утопия Т. Мора. Новая Атлантида Бэкона. Город Солнца Кампанеллы. Сэн-Симон. Фурье. Кабэ. Оуэн. «Все это уже было» Голля / Сост. под. ред. В. В. Битнера. – СПб., 1903. – 56 с.
3. Артахаштра Каутильи : книги 1 – 2 / пер. с санскрита, введ., коммент., исслед. и прил. А. М. Самозванцева ; РАН, Ин-т востоковедения. – М. : Восточная лит., 2009. – 390 с.
4. Законы ману : Мнавадхармашастра / Пер. С. Д. Эльмановича ; предисл. А. Шапошникова. – М. : ЭКСМО-пресс, 2002. – 493 с.

5. Сидорина Т. Ю. Государство всеобщего благосостояния : от утопии к кризису / Т. Ю. Сидорина. – М. : РГТУ, 2013. – 356 с.
6. Уэбб С. Упадок капиталистической цивилизации / С. Уэбб, Б. Уэбб. ; пер. В. Н. Катин-Ярцева. – Ленинград : Мысль, 1924. – 195 с.
7. Пигу А. Экономическая теория благосостояния / А. Пигу. – М., 1985. – 276 с.
8. Barker E. The development of public services in Western Europe : 1660 – 1930 / E. Barker. – Oxford Univ. Press, 1944. – 93 p.
9. Pöls W. Sozialistenfrage und Revolutionsfurcht in ihrem Zusammenhang mit den angeblichen Staatsstreichplänen Bismarcks. – Brekendorf: Matthiesen Verlag, 1960. – 103 s.
10. Гессен В. Ю. Экономика и история : сборник основных статей к 85-летию / В. Ю. Гессен. – СПб. : Нестор-История, 2013. – 364 с.
11. Проблемы социальной справедливости в зеркале современной экономической теории / [Ф. И. Биншток, Л. И. Ермакова, Н. Н. Коновалов, А. Ф. Лещинская и др.] ; под общ. ред. Д. Д. Москвина. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 192 с.
12. Глухов В. В. Управление качеством жизни / В. В. Глухов, В. В. Окрепилов. – СПб. : Наука, 2008. – 484 с.
13. Murray Ch. In pursuit of happiness and good government / Ch. Murray. – San Francisco : ICS Press edition, 1994. – 272 p.

КЛЮЧОВІ ЗМІНИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ

KEY CHANGES IN THE LABOR MARKET OF UKRAINE: CONDITION AND PROBLEMS SOLUTIONS

У статті систематизовано основні зміни, які мають місце на ринку праці в умовах системної кризи. Проаналізовано та оцінено стан і проблеми ринку праці, спираючись на його зміни. Встановлено їх взаємозв'язок та взаємодію. Уточнено вияви впливу змін на ринку праці на гальмування європейського вектору розвитку держави. Визначено можливості і перешкоди щодо подолання негативних виявів змін ринку праці та відновлення економічного зростання держави.

Ключові слова: соціальний діалог, скорочення зайнятості, робочі місця, вивільнення працівників, професійна мобільність, механізми адаптації, безробіття, служба зайнятості, внутрішньо-переміщені особи, учасники АТО.

В статье систематизированы основные изменения, имеющие место на рынке труда в условиях системного кризиса. Проанализировано и оценено состояние и проблемы рынка труда, опираясь на его изменения. Установлена их взаимосвязь и взаимодействие. Уточнены проявления влияния изменений на рынке труда на торможение европейского вектора развития государства.

Определены возможности и препятствия по преодолению негативных проявлений измененный рынка труда и возобновления экономического роста государства.

Ключевые слова: социальный диалог, сокращение занятости, рабочие места, высвобождение работников, профессиональная мобильность, механизмы адаптации, безработица, служба занятости, внутренне-перемещенные лица, участники АТО.

In the article the main changes that have taken place in the labour market in the context of a systemic crisis. Analyzed and assessed the status and problems of the labour market, based on its changes. Their interrelation and interaction. Refined manifestations of the impact of changes in the labour market the deceleration of the European vector of state development. Identified opportunities and obstacles for overcoming the negative effects of changes in the labour market and restore economic growth in the state.

Key words: social dialogue, employment, jobs, layoffs of workers, occupational mobility, adaptation mechanisms, unemployment, employment service, internally displaced persons, members of ATO.

УДК 331.5+331.105+331.526

Тюленев С.А.

аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці Інституту підготовки кадрів Державна служба зайнятості України

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються на ринку праці України, проходять в умовах системної кризи, яка є різновидом кризи, породжуваної самою ж системою і не може бути подолана на основі власних ресурсів системи як інформаційно-алгоритмічних, так і матеріально-енергетичних.

В Україні глибокий і всебічний аналіз виявів цієї кризи надано в доповіді Е.М. Лібанової «Пошуки можливостей подолання системної кризи в Україні». За її думкою, суспільство (в особі держави) має взяти на себе функції регулювання ринкової поведінки взагалі, а саме: формування сучасних

принципів та стандартів поведінки; систематичне роз'яснення намірів, дій і очікуваних результатів; досягнення підтримки (розуміння) населенням основних напрямів політики; прискорений розвиток структур громадянського суспільства; навчання населення оцінюванню дій влади; формування традицій і навичок контролювання і оцінювання діяльності влади; трансформація електоральної поведінки [1].

Глибокий аналіз виявів системної кризи на ринку праці в 2013 р. проведено Інститутом стратегічних досліджень. В аналітичній доповіді «Сис-